
AWARENESS OF THE LEGAL ASPECTS OF PROFESSIONAL DUTY OF STUDENTS IN THE FIELD OF HEALTH CARE

Neli Gradinarova

Faculty of Public Health “Prof. Dr. Tsekomir Vodenicharov, DSc”, Medical University- Sofia,
Bulgaria, n.gradinarova@fz.mu-sofia.bg

Emilian Radev

Faculty of Public Health “Prof. Dr. Tsekomir Vodenicharov, DSc”, Medical University- Sofia,
Bulgaria, e.radev@fz.mu-sofia.bg

Magdalena Alexandrova

Faculty of Public Health “Prof. Dr. Tsekomir Vodenicharov, DSc”, Medical University- Sofia,
Bulgaria, m.alexandrova@fz.mu-sofia.bg

Abstract: Healthcare professionals practice their profession in modern healthcare systems where, in addition to the needs of patient care, they also comply with the legal framework and the advancement of medical technology. During their training, nurses and other health care professionals, in addition to practical and technical skills in the discipline "Health legislation", are introduced to basic normative acts of the Bulgarian legislation, regulating their professional rights and obligations.

Aim and methodology

The aim of this study is to investigate the knowledge of healthcare students in Medical University-Sofia about legal aspects of professional duty.

Sociological (documentary method and direct individual questionnaire) and statistical methods were used for the purpose of the research. The study was conducted through an online survey among students from the Faculty of Public Health "Prof. Dr. Tsekomir Vodenicharov, DSc", Medical College "Yordanka Filaretova" and Branch "Prof. Dr. Ivan Mitev" – Vratsa.

Results

In our survey took part 310 students from various medical specialties. Over half of the participants (51%) are studying to become nurses. Women predominate in the sample (88%), which we explain by the nature of the profession. 68% report that they are aware of which violations they are professionally responsible for and 26% are partially aware. To a lesser extent (51%) they are familiar with the specific punishments that may be imposed on them. They are least aware of other types of responsibility, except administrative.

Conclusions

This study confirms that future healthcare professionals have basic knowledge about legal aspects of their professional responsibilities. Knowledge of the legal framework guarantees greater security in practicing the profession and is a criterion for providing a quality medical service.

Funding: This publication is a part of the project “Ethical and legal dimensions of the professional duty of health care professionals” funded by the Council of Medical Science of the Medical University - Sofia, GRANT 2022, Contract No. 163/14.06.2022 and Project No. 7366/18.11.2021

Keywords: healthcare students, professional responsibility, legislation, administrative liability

ОСВЕДОМЕНОСТ ЗА ПРАВНИТЕ АСПЕКТИ НА ПРОФЕСИОНАЛНИЯ ДЪЛГ НА СТУДЕНТИ ПО ЗДРАВНИ ГРИЖИ

Нели Градинарова

Факултет по обществено здраве „Проф. д-р Цекомир Воденичаров, дмн“, Медицински
Университет- София, България, n.gradinarova@fz.mu-sofia.bg

Емилиан Радев

Факултет по обществено здраве „Проф. д-р Цекомир Воденичаров, дмн“, Медицински
Университет- София, България, e.radev@fz.mu-sofia.bg

Магдалена Александрова

Факултет по обществено здраве „Проф. д-р Цекомир Воденичаров, дмн“, Медицински
Университет- София, България, m.alexandrova@fz.mu-sofia.bg

Резюме: Професионалистите по здравни грижи упражнявайки професията си в съвременни здравни системи, в допълнение към основните грижи за пациентите, трябва да са запознати и да се съобразяват със законовата рамка и напредъка на медицинските технологии. По време на обучението си медицинските сестри и другите специалисти по здравни грижи, освен основните практически и технически умения се запознават с основни нормативни актове на българското законодателство, регламентиращи техните професионални права и задължения.

Цел и методология

Целта на настоящото изследване е да се проучат знанията на студентите по здравни грижи в Медицински университет-София относно правните аспекти на професионалните отговорности.

За целите на изследването са използвани социологически (документален метод и пряка индивидуална анкета) и статистически методи. Проучването е проведено чрез онлайн анкета сред студенти от Факултет по обществено здраве „Проф. д-р Цекомир Воденичаров, дмн“, Медицински колеж „Йорданка Филаретова“ и Филиал „Проф. д-р Иван Митев“ – Враца.

Резултати

В нашата анкета взеха участие 310 студенти от различни медицински специалности. Над половината от участниците (51%) учат за медицински сестри. В извадката преобладават жените (88%), което обясняваме с естеството на професията. 68% съобщават, че са наясно за какви нарушения носят професионална отговорност, а 26% са частично наясно. В по-малка степен (51%) са запознати с конкретните наказания, които могат да им бъдат наложени. В най-малка степен са запознати с други видове отговорност, различни от административната.

Изводи

Това проучване потвърждава, че бъдещите здравни специалисти имат основни познания относно правните аспекти на техните професионални отговорности. Познаването на нормативната база гарантира по-голяма сигурност при упражняване на професията и е критерий за предоставяне на качествена медицинска услуга.

Финансиране: Тази публикация е част от проект на тема „Етични и правни измерения на професионалния дълг на специалисти по здравни грижи“, финансиран от Съвет по медицинска наука на Медицински университет-София, ГРАНТ-2022, Договор № Д-163/14.06.2022г. и Проект с вх. № 7366/18.11.2021г.

Ключови думи: студенти по здравни грижи, професионална отговорност, законодателство, административна отговорност

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Управлението и регулирането на здравеопазването е важна социална функция на държавата, която засяга интересите на цялото население на страната (Градинарова, Н., 2018). В съвременните здравни системи специалистите по здравни грижи са изправени пред предизвикателството да упражняват своята професия в рамките на закона, съгласно спецификата на своята специалност и професионалните им отговорности, съобразявайки се с нуждата от грижа за своите пациенти. По време на своето обучение специалистите по здравни грижи се запознават с международното и национално законодателство регламентиращо здравните грижи, с националната система на здравеопазване, с правата и задълженията на медицинските специалисти, с правата и задълженията на пациентите, с видовете здравни и лечебни заведения, с лекарствената политика в страната и с още редица фундаментални въпроси от сферата на националното здравеопазване и принципите на неговото функциониране. Познаването на законодателството е предпоставка за неговото спазване и прилагане. Медицинските сестри трябва да имат адекватно разбиране на основните правни понятия и въпроси, свързани с професията на медицинските сестри, за да могат да защитят правата на своите пациенти и на самите тях (Paudel Subedi, K. K., Timalisina, K., & Bhele, R. L., 2018), като това важи в пълна сила и за останалите професионалисти по здравни грижи.

Правата и задълженията на специалистите по здравни грижи са регламентирани в Закона за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, на зъботехниците и помощник-фармацевтите, в Закона за здравето, в Кодекса за професионална етика на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, в Правилата за добра медицинска практика по здравни грижи и в Методиката за дейността на свободно практикуващите медицински сестри, акушерки, рехабилитатори, фелдшери и лекарски асистенти.

В Конституцията на Република България е предвидено правото на самоопределяне на личността. Съгласно чл. 29 от КРБ никой не може да бъде подлаган на медицински, научни или други опити без неговото доброволно писмено съгласие (Конституция на Република България). В националното ни законодателство правото на информирано съгласие за лечение е регламентирано в Закона за здравето. Съгласно чл. 87, ал. 1 от 33 медицинските дейности се осъществяват след изразено информирано съгласие от пациента (Закона за

здравето). Наличието на съгласие е предпоставка за правомерни медицински дейности, а липсата му е предпоставка за неправомерно извършени действия. Давайки своето информирано съгласие пациента поема рисковете свързани с дадена медицинска интервенция, но не приема реализирането на риск, произтичащ от грешка на медицински специалист.

Естеството на медицинската професия и методите на практическото ѝ приложение поражда висок професионален риск от увреждане на човешкото здраве, като това води и до необходимостта от стрикното ѝ регулиране. По отношение на нея се установяват всички видове отговорности- гражданска, наказателна, административна и дисциплинарна (за работещите по трудово правоотношение медицински специалисти).

Гражданската отговорност на медицинските специалисти се реализира по общия режим на гражданска отговорност. Няма специален режим за реализиране на гражданска отговорност на медицинските специалисти.

В правната теория преобладава разграничението между „медицинска помощ“ и „медицинска услуга“, като съответно „медицинска помощ“ се оказва с лечебна цел, а „медицинска услуга“ се предоставя на здрав човек. При предоставянето на медицинска услуга се сключва договор между лекар и пациент, защото нелечебната цел прави страните равнопоставени (Ставру, Ст., 2015). Анализът на съдебната практика в периода 2007 -2017 г., направен от адв. Мария Шаркова, в областта на гражданската отговорност на лекарите по дентална медицина показва, че се възприема тезата за сключен договор между пациента и лекаря независимо от това дали денталните услуги са извършени поради наличие на заболяване или само и единствено с естетически цели (Шаркова, М., 2018) . Според проф. Поля Голева винаги е налице договор между лекар и пациент. Същата счита, че за същият следва да бъде въведена изрична правна уредба в Закон за здравето (Голева.П., 2015). Гражданскоправната отговорност на медицинските специалисти настъпва тогава, когато е налице виновно противоправно деяние (действие или бездействие) на медицински специалист, от което е настъпил вредоносен резултат за пациента.

Наказателната отговорност е предвидена за увреждане на човешкия живот, здраве и телесна цяост. Целта на наказателната отговорност е да стимулира медицинските специалисти към точно изпълнение на задълженията си под страх от наказание.

Дисциплинарната отговорност е самостоятелен вид отговорност. Подробно е регламентирана в Кодекса на труда/КТ/, Глава девета, Раздел трети „Дисциплинарна отговорност“. Носи се за нарушаване на трудовата дисциплина. Реализира се чрез дисциплинарни наказания, регламентирани в чл. 188 Кодекса на труда - забележка, предупреждение за уволнение, уволнение (Кодекса на труда). Може да се кумулира с други видове отговорност.

Административно – наказателната отговорност на медицинските специалисти е уредена в Закон за здравето /ЗЗ/ и Закон за лечебните заведения /ЗЛЗ/. В тях се съдържат състави на административни нарушения, както и предвидените за тях наказания, регламентирани са съответните компетентни органи, които установяват нарушенията и налагат наказанията, а самата процедура по налагане на наказанията е регламентирана в Закона за административните нарушения и наказания.

Закона за здравето казва, че лицата, които упражняват медицинска професия, имат право на свобода на действията и решенията си съобразно своята професионална квалификация, етика и медицинските стандарти - чл. 190, ал.1 (Закон за здравето). При извършване на нарушения на медицинските специалисти се предвиждат и наказания по Закона за съсловната организация, като налагането на наказания от този закон (административно-наказателна отговорност) не отменя търсенето на наказателна, гражданска или дисциплинарна отговорност по Кодекса на труда (Вълканова, М., 2019). Медицинските сестри трябва да работят проактивно, за да се справят със свързаните правни рискове и да избегнат неприятните последици от гражданската отговорност в сферата на обезщетението, наказателната отговорност за нараняване и убийство по небрежност и административно дисциплинарната отговорност (Yang, W. P., & Chen, Y. F., 2021). Медицинските сестри са само част от специалистите по здравни грижи, но имат важна роля в процеса по лечение на болния.

В тясна връзка с въпросите относно управлението на риска и отговорността в здравеопазването неизбежно има интереси (или по-скоро права), носени в различни качества и от двамата лекари и пациенти (Guerra, F., Guzzo, A. S., La Rosa, P., Miatto, I., Vergati, D., Miredi, F., Gasparrini, N., Guerra, F., Raimondi, L., Corridore, D., Nardi, G. M., Mazur, M., La Torre, G., & Ottolenghi, L. , 2021). Правата и задълженията на пациентите са в корелативна връзка с правата и задълженията на медицинските специалисти. Запознаването на студентите по здравни грижи още в процеса им на обучение с действащата правна рамка относно прилагането на тяхната бъдеща професия е важно, както за самите специалисти, така и за техните бъдещи пациенти. Целта на правната регламентация е да очертае правата и задълженията на участниците в здравеопазващия процес, да

предпазва от възникването на конфликтни ситуации и да определи точни и ясни права и задължения на отделните субекти.

За да се проучи информираността на студентите по здравни грижи в Медицински университет-София относно правните аспекти на професионалните им задължения бе проведено анонимно социологическо проучване.

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Проучването е проведено онлайн в периода м. юни 2022 г. и м. септември 2022 г. В проучването са участвали общо 310 студенти, обучаващи се в професионално направление „Здравни грижи“. За целите на изследването е разработен оригинален въпросник.

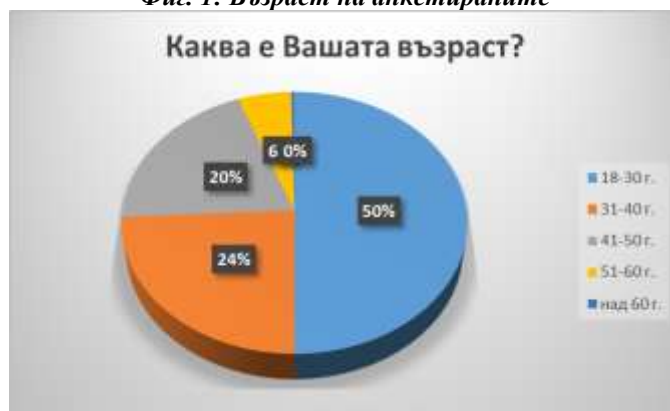
Използвани са документален метод за изследване и анализ на наличната литература; анкетен метод; анонимен онлайн директен индивидуален въпросник сред студенти по здравни грижи от ФОЗ „Проф. д-р Цекомир Воденичаров, дмн“, Медицински колеж „Йорданка Филаретова“ и Университетски филиал „Проф. д-р Иван Митев“ – Враца и широк спектър от дескриптивни и аналитични статистически методи. Пакетът SPSS (Statistical Package for Social Sciences) версия 19.0 е използван за обработка на данните от проучването.

3. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

В проведеното проучване взеха участие 310 студенти от различни медицински специалности. 88% от анкетираните студенти са жени, а едва 12 % са мъже. Това показва по-големия интерес за обучение и професионално реализиране в областта на здравните грижи сред жените.

За да се изгради реален профил на анкетираните същите бяха попитани и за тяхната възраст (фиг. 1). От фиг. 1 става ясно, че 50 % от студентите са на възраст между 18 и 30г., 24 % от обучаващите са на възраст между 31 и 40 г., 20 % са посочили, че са на възраст между 41 и 50 г. и 6 % са посочили, че са на възраст между 51 и 60 г. Представените резултати показват не толкова изразен интерес към тези професии от най-младите. Половината от обучаващите са се насочили към специалността след 30 год. възраст, което показва, че изборът към реализация в областта на здравните грижи често става и на един по-късен етап на осъзнатост.

Фиг. 1: Възраст на анкетираните

Анкетираните бяха попитани и за специалността в която се обучават (табл. 1).

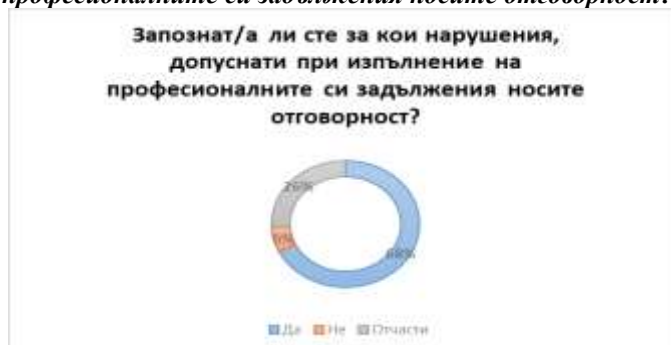
Табл. 1: Специалност, в която се обучават анкетираните студенти

Каква е Вашата специалност?	N	%
Медицинска сестра	158	51.0
Акушерка	16	5.2
Лекарски асистент	16	5.2
Кинезитерапевт	3	1.0
Клиничен лаборант	46	14.8
Рентгенов лаборант	35	11.3
Рехабилитатор	21	6.8
Помощник фармацевт	6	1.9
Масажист	1	.3
Медицинска козметика	8	2.6
Общо	310	100.0

От таблица 1 става ясно, че половината от участвалите в анкетното проучване студенти, обучаващи се в направление здравни грижи, учат за специалност медицинска сестра (51%), 14,8 % от анкетираните се обучават в специалност клиничен лаборант, 11,3 % се обучават в специалност рентгенов лаборант, 6,8 % се обучават в специалност рехабилитатор, 5,2 % от анкетираните се обучават в специалност акушерка и същия процент анкетираните се обучават в специалност лекарски асистент, 2,6 % се обучават в специалност медицинска козметика, 1,9 % се обучават в специалност помощник фармацевт, 1 % от анкетираните се обучават в специалност кинезитерапевт и 0,3 % или едва 1 анкетиран е посочил, че се обучава в специалност масажист.

На фиг. 2 е представена информираността на анкетираните относно отговорността им за допуснати нарушения при изпълнение на професионалните им задължения.

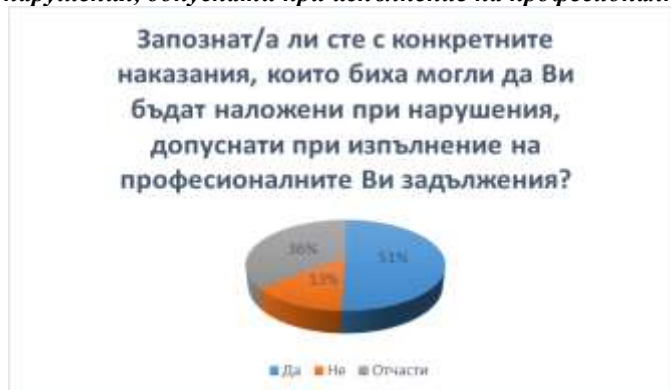
Фиг. 2: Отговори на въпроса „Запознат ли сте за кои нарушения, допуснати при изпълнение на професионалните си задължения носите отговорност?“

Повече от половината анкетираните или 68 % от студентите са посочили, че са запознати за кои нарушения, допуснати при изпълнение на професионалните им задължения те носят отговорност, 26 % са посочили, че отчасти са запознати и едва 6 % са отговорили, че не са запознати. Добрата информираност относно правната регламентация на здравните грижи в страната сред медицинските специалисти е предпоставка за превенцията на настъпили конфликти, както и за допуснати нарушения. За осигуряване на качествени здравни грижи медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, зъботехниците и помощник-фармацевтите имат задължението да поддържат, повишават и разширяват теоретичните знания и практическите си умения – чл.1, ал. 2 (Закон за съсловните организации на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, на зъботехниците и на помощник-фармацевтите). Те имат задължението постоянно да подобряват професионалните си знания и умения, но същевременно те трябва да поддържат и разширяват знанията си и в областта на здравното законодателството, за да гарантират законосъобразните си действия, и за да могат да реализират своите и на пациентите си законоустановени права.

Анкетираните бяха попитани дали са наясно с конкретните наказания, които биха могли да им бъдат наложени (фиг. 3).

Фиг. 3 Отговори на въпроса „Запознат/а ли сте с конкретните наказания, които биха могли да Ви бъдат наложени при нарушения, допуснати при изпълнение на професионалните Ви задължения?“

Половината от анкетираните или 51 % са посочили, че са запознати с конкретните наказания, които биха могли да им бъдат наложени при нарушения на професионалните им задължения, 36 % са посочили, че отчасти са запознати и едва 13 % са посочили, че не са запознати. Теоритичната подготовка в областта на здравното законодателство е важна за всички медицински специалисти, тя им служи като ориентир относно техните професионални възможности, защитавайки интереса, както на медицинските специалисти, така и на техните пациенти.

Конкретните наказания, които могат да бъдат наложени на медицинските специалисти зависят от вида отговорност, която се реализира спрямо тях - наказателна отговорност, гражданска отговорност, административно-наказателна отговорност или дисциплинарна отговорност.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Глобалната промяна в българската национална здравна система засегна основите на нейната нормативна база (серия нови закони в областта на здравеопазването), приоритетите на здравната система, принципите на управление, връзката между различните сектори на здравеопазването, правата на пациента и правно-етичните взаимоотношения „медик-пациент“.

Настоящото проучване потвърждава, че бъдещите професионалисти по здравни грижи имат основни познания относно правните аспекти на техните професионални отговорности. Познаването на нормативната уредба гарантира по-голяма сигурност при упражняване на професията и е критерий за предоставяне на качествена медицинска услуга.

ФИНАНСИРАНЕ

Тази публикация е част от проект „Етични и правни измерения на професионалното задължение на здравните специалисти“ финансиран от Съвета по медицина на Медицински университет – София, ГРАНТ 2022, Договор № 163/14.06.2022 г. и Проект №7366/18.11.2021г

ИЗТОЧНИЦИ

- Вълканова, М. (2019). Медицинско право, Изд. Стено, Варна.
- Градинарова, Н. (2018). Здравното законодателство в Република България, Изд. Авангард Прима, София
- Голева, П. (2004). Отговорност на лекаря за вреди, причинени на пациента. Изд. Труд и право
- Конституция на Република България, Обн. ДВ, бр. 56 , 13 юли 1991.
- Кодекса на труда, Обн. ДВ. бр.26 от 1 Април 1986г., в сила от 01.01.1987 г.
- Закон за здравето, Обн. ДВ, бр.70,10 авг. 2004.
- Закон за съсловните организации на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, на зъботехниците и на помощник-фармацевтите, Обн. ДВ бр. 46 от 3.06.2005 г. (Загл. изм. - ДВ, бр. 91 от 2018 г.).
- Ставру, С. (2015). Гражданска отговорност на лекаря. Лекарската грешка в практиката на ВКС, гражданска колегия, Сиела Норма АД, ISBN 978-954-28-1737-6
- Шаркова, М. (2018), Медицински деликт, Център за обучение на адвокати "Кръстю Цончев"
- Guerra, F., Guzzo, A. S., La Rosa, P., Miatto, I., Vergati, D., Miredi, F., Gasparini, N., Guerra, F., Raimondi, L., Corridore, D., Nardi, G. M., Mazur, M., La Torre, G., & Ottolenghi, L. (2021). Risk management and Healthcare responsibility. How to guarantee legal protection in Medicine. *La Clinica terapeutica*, 171(1), e63–e66. <https://doi.org/10.7417/CT.2021.2285>
- Paudel Subedi, K. K., Timalisina, K., & Bhele, R. L. (2018). Nurse's Awareness on Ethico-legal Aspects of Nursing Profession. *Journal of Nepal Health Research Council*, 16(1), 49–52.
- Yang, W. P., & Chen, Y. F. (2021). *Hu li za zhi The journal of nursing*, 68(4), 6–13. [https://doi.org/10.6224/JN.202108_68\(4\).02](https://doi.org/10.6224/JN.202108_68(4).02)